

Květoslava Princová, Mgr., Ing.,

POMOC LIDEM VZDÁLENÝM (Etická témata v zahraniční pomoci)

Doktorská práce v oboru aplikovaná etika

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze

Rozsáhlá práce na velké téma. Navíc na téma nové. Nejen v předmětu, ale i v přístupu. Velikost tématu je jak v něm samotném, tak v souvislostech a podobenstvích, která v sobě nese: etické souvislosti zahraniční pomoci chtě nechtě zahrnují etické souvislosti každé mezikulturní aktivity. Zvláště když jde o aktivity cíleně vedené snahou o pomoc v těžkých situacích příslušníkům odlišných kultur. Sřet kultur a jejich etických východisek, hodnot a norem, sřet mezi darovaným a dárcem na tomto pozadí, mezi darem a jeho místem v seberalizaci dárce a v přežití v lidsky důstojné podobě u obdarovaného, konec konců i vztah mezi darem a směnou, to a řada dalších, jsou obecnější souvislosti, v nichž se téma práce pohybuje. „Ustát je“ představuje velmi náročný úkol. Zachovat cílený pohled na vymezený předmět a respektovat přitom plné spektrum možných obecnější souvislosti je úkol skoro neřešitelný.

Práce se pokouší o ucelenou výpověď o vymezeném předmětu ve třech částech.

První část uvádí do problematiky, v zajímavé struktuře: od třídění toho, na co mezinárodní pomoc reaguje, přes odkaz na historické podoby pomoci a přes třídění pomoci až k analýze průběhu zprostředkování pomoci, tedy k pokusu o modelování pomoci. Model na str. 43 představuje zkratkovitě vyjádření struktury procesu analyzovaného druhu pomoci a slouží jako konceptuální východisko pro řadu dalších kroků, včetně vlastně i svébytného výzkumu. První část tak představuje „pole“ na němž se zpracovatelka dál pohybuje. Podstatné je, že v této části analyzuje problematiku až do skladby, která umožňuje poskytnout jednu dimenzi vztahového rámce pro další analýzu: strukturu předmětu z hlediska druhů pomoci ve vztahu k podobám zdrojů, na které pomoc reaguje a také ve vztahu k aktérům takové pomoci. Tento přístup je užitečný a využitelný zřejmě i v dalších výzkumech či pracích na toto téma. Sama autorka se jím dále zabývá, i když ne vždy důsledně.

Druhá část musí logicky nabídnout další dimenzi vztahového rámce problematiky, a tou jsou etické rozměry problému. Tady autorka vyšla jednak z dokumentů, které slouží jako etická

východiska pro zkoumanou problematiku (především z etických kodexů, ať už explicitních, nebo implicitních v různých projektech či zásadách mezinárodní pomoci) a také z různých hodnotových základů, které jsou zdroji odlišných přístupů k etice problematiky zahraniční vzdálené pomoci. Podstatné jsou jednak odlišné etické diskurzy a jejich výklad a také dopady, které jejich aplikace přináší v praktických krocích a podobách aktivit. Za velmi užitečné považují plastické vylíčení důsledků, k nimž každý jednostraně založený a nehybný diskurz vede a současně logiku, kterou v sobě jejich užití nese. Je to užitečné nejen pro porozumění předmětu analýzy, ale také pro připomenutí váhy volby etických diskurzů vůbec.

Ve výzkumné (třetí) části se autorka věnuje rizikům spojeným s pomocí lidem vzdáleným. I tady je zřetelná šíře tématu – jak se ukazuje, není tu riziko, které by v sobě neneslo etické rozměry a současně neexistuje dimenze etického vidění problematiky, která by nebyla spojená s rizikem. A to jak pokud jde o jednotlivé konkrétní aktivity, tak v důsledcích a dopadech na samotná východiska pro koncipování zahraniční pomoci. Zvláště v této rovině platí, že práce ústí ve specifikaci a konkretizaci obecných východisek a témat předmětu zkoumání vlastním výzkumem: provedený výzkum potvrzuje platnost vztahového rámce použitého na výklad problematiky a přináší jeho konkretizaci, včetně základů pro hierarchizaci jednotlivých rozměrů a tedy i náměty na preference pro případné nápravy.

Z uvedeného plyne, že ve své dizertační práci Květoslava Princová zpracovala problematiku „pomoci vzdáleným lidem“ uceleně, že se autorce povedlo udržet velmi širokou problematiku v podobě, která je srozumitelně a ve vzájemných souvislostech popsána, objasněna (zvláště z etických hledisek) a strukturována tak, že jednak specifikuje východiska pro další zkoumání, pro komunikaci problematiky mezi zainteresovanými subjekty i pro komunikaci s odborníky z jiných oblastí a dokonce i pro přípravu potřebných změn v koncipování zahraniční pomoci. Jak na úrovni dárců (institucí, včetně státních), tak na úrovni přípravy odborníků a především v rovině rozvoje metodologie i oficiálních obecných východisek (včetně etických kodexů) pro přípravu i kontrolu zahraniční pomoci.

V poznámkách a kritických připomínkách se soustředím především na výzkumnou (třetí) část práce.

Výzkum vychází vlastně ze čtyř výzkumných otázek. Autorka je prezentuje spíše jako jednu, ale při závěrečné interpretaci se neobejde bez rozdělení. I když jen do tří. K. Princová explicitně uvádí odpovědi na tři výzkumné otázky – šlo i formulovat odpovědi na čtvrtou otázku, ale především: k odpovědím na otázku po váze rizik se autorka dostala jen okrajově. Snad tu hrál roli čas. Zdá se mi, že by stálo za to publikovat výsledky výzkumu samostatně

(například ve třech samostatných statích) a v takové publikaci věnovat pozornost zvláště zpracování poznatků o hierarchii a váze rizik. Jedna stat' by asi byla užitečná i v souvislosti s „emergencí“ nástroje pro sběr dat. Právě ve vývoji tohoto nástroje je výzkum nejzajímavější. Výzkum je v tomto směru snad dokonce ojedinělý: během výzkumu došla autorka k potřebě zdokonalovat jeden z důležitých nástrojů výzkumu, a to přehled a vymezení oblastí rizik. To, že se soustavně držela shody v počtech těchto oblastí je dobře, protože tak byl dán dobrý základ pro srovnávání. Na druhé straně není v textu zcela objasněna podoba a možnost komparace mezi jednotlivými podobami tohoto nástroje. Autorka uvádí difference samotné – jak vyplynuly z průběhu rozhovorů a to je samo o sobě velmi cenné. Na druhé straně i prezentace diferencí ve výsledcích mezi užitím jednotlivých variant „lístku oblastí rizik“ by byla pro pochopení postupu vzniku „konečné“ podoby významná.

Zajímavé je složení prezentací výsledků výzkumu v jednotlivých kapitolách uvádějících poznatky rozhovorů „nad“ oněch deset oblastí rizik. Tam se objevují jednak oblasti, které jsou vlastně „nové“ (jde o poznatky nad předpokládaný předmět výzkum v jeho operacionalizované podobě) a dále o poznatky obecně přesahující vymezený předmět jaksi „horizontálně“, tedy do šířky, a přesto jde o okolnosti s výrazným vlivem na poznání daného předmětu. Možná i tady by mohly být impulzy pro další rozvoj výzkumných nástrojů. Pozoruhodné a relevantní jsou prezentace základních výsledků výzkumu podle toho, kde se v procesu přípravy a realizace zahraniční pomoci experti převážně pohybují. Z tohoto srovnání vyplývá zásadní potřeba respektování diferenciace přístupů k přípravě a realizaci zahraniční pomoci a současně nezbytnost trvalé práce na tvorbě postupů, které by fungovaly jako provázání mezi diferenciacemi. Nejen obecně, ale v každém konkrétním případě. Mimochodem se tu objevuje zase jedna obecnější souvislost – totiž: nepropracovanost, někdy dokonce neexistence komunikačních cest a postupů pro propojování „úředních a neúředních“ přístupů a možná ještě více pro propojování uvnitř přístupů „úředních“.

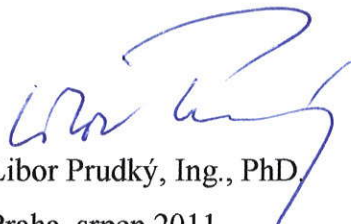
Autorce se toto propojování v zásadě daří. Metodologické obtíže překonává bohatou zkušeností a z ní vycházející hlubokou empatií.

V textu je bohužel řada nepřesností (technických, jazykových i formulačních). Jedná se např. o strany 18., 28., 42., 52., 55., 100., 115., 147 a d. Občas se objeví odkaz na výsledky výzkumu ještě před tím, než jsou prezentovány. To by autorka neměla připustit – spíše se k těmto vzájemně se potvrzujícím skutečnostem vrátit v obsažnějším závěru. Občas se objeví pojmová nepřesnost, což je při mnohosti užitých pojmů dost pochopitelné. Nicméně bylo by dobré na to dát pozor. Občas se objeví poznatek, který nenabízí plné objasnění – zvláště v souvislostech. (Např. na str. 33: růst počtu katastrof je projevem skutečnosti, nebo projevem

bohatší a přesnější informační základny?) Nabízí se další možnosti pro souhrnné zpracování – například členění nejen podle modelu, ale i podle dalších hledisek, která v textu jsou uvedena, ale jejich propracování a dopady do obecnější roviny jsou pominuty. (Mám na mysli např. pokus o kategorizaci přístupů podle situací, zemí – kultur, druhů pomoci, kromě úrovní vidění vycházející z modelu. V souvislosti s potřebou diferenciací a propojování současně by možná taková – nebo i jiná – kategorizace byla užitečná.) A je možné formulovat i další náměty či poznámky.

Nic to ale nemění na faktu, že jde o práci zvládnutou, pozoruhodnou a novou.

To mně přesvědčuje v tom, že je možné konstatovat, že jde o práci, která splňuje kritéria kladená na doktorskou práci v oboru Aplikovaná etika. Doporučuji proto práci k obhajobě.

Libor Prudký, Ing., PhD.
Praha, srpen 2011